

*Аль-Брайчат Салман Давуд Салман,
аспірант кафедри теорії і історії державства і права,
Міжнародний гуманітарний університет;
научный руководитель – д-р юрид. наук, проф. А. Ф. Крыжановский*

СПЕЦИФИКА ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ ИРАКА

Исследование современных правовых систем, в особенности, правовых систем стран Востока – одно из перспективных направлений сравнительного правоведения и общетеоретической юриспруденции. Это связано, прежде всего, с особенностями исторического пути исламского права в государствах, которые длительное время пребывали под мандатом европейских государств, что в итоге привело к формированию особого симбиоза религиозных и светских начал правовой жизни.

Именно в этом контексте правовые системы Востока, в которых, так или иначе, ощутимо влияние ислама, делят на три большие группы. Первую группу составляют правовые системы Саудовской Аравии и Ирана, где мусульманское право продолжает применяться максимально широко. Прежде всего, его нормы и принципы оказывают глубокое влияние на конституционное законодательство и сложившуюся здесь форму правления. Вторую группу составляют правовые системы Ливии, Пакистана, Судана. Сфера действия мусульманского права не является здесь столь всеобъемлющей, как в первой группе, но все же, остается весьма существенной, в последние десятилетия даже обнаруживается тенденция к расширению. Принципы и нормы мусульманского права оказывают заметное влияние на основные акты конституционного характера и деятельность государственного механизма этих стран. В перечисленных странах мусульманское право без каких-либо изъятий продолжает регулировать отношения личного статуса, сохраняются мусульманские суды. Третью группу составляют правовые системы большинства арабских стран: Египта, Сирии, Ливана, а также ряда стран Африки (Сомали, Мавритании) и Азии (Афганистан). Здесь влияние ислама на правовую систему сведено к минимуму, и религиозная доктрина используется лишь в качестве вспомогательного источника права [1].

К таким смешанным системам относится также правовая система Ирака. Здесь вопросы личного статуса определяются исламской правовой традицией, в то время как большинство других отношений регулируется на светской законодательной основе. При этом особенностью правовой системы Ирака в этом отношении является также то, что она испытала на себе влияние как континентального, так и общего права. До 1918 г. на территории Ирака применялось право Османской империи, которое в большинстве отраслей после 1840 г. следовало французским образцам, то есть выстраивалось на основе романо-германской правовой системы. Английские власти в период мандата (1920–1930 гг.) не стали вносить кардинальных изменений в правовую систему Ирака, поэтому турецкие кодексы продолжали действовать уже в качестве иракских. Лишь в отдельных отраслях нормы английского права заняли господствующие позиции (например, в уголовном праве в связи с введением англичанами в 1918 г. Багдадского уголовного кодекса).

Между тем, исследователи отмечают, что Багдадский кодекс был разработан наспех в расчете на то, что он будет временным правовым актом. В основу разрабатываемого закона было положено турецкое уголовное законодательство, в свою очередь основывавшееся на французском уголовном законодательстве. Кроме того, были использованы предписания из египетского закона об уголовных наказаниях 1883 г., что объяснялось значительным сходством в обычаях и традициях этих двух стран. Многие тексты статей были полностью заимствованы из французских источников. Кодекс был

опублікован на англійському мові з додатком арабського перекладу. Переклад виявився неточним. В Міністерство юстиції Іраку почав надходити потік зауважень і запитань судів і юристів по трактуванню окремих положень Кодексу. В результаті Міністерством юстиції була сформована комісія, в яку увійшли професор права Багдадського і Каїрського університетів, члени касаційного суду, багато судів і інші відомі іракські юристи [2].

Таким чином, головним джерелом права Іраку є законодавство. К найважливішим актам відносять: Гражданський кодекс 1951 г., Торговий кодекс 1984 г., Гражданський процесуальний кодекс 1969 г., Уголовний кодекс 1969 г., Уголовно-процесуальний кодекс 1971 г., Трудовий кодекс 1987 г. В питаннях особистого статусу мусульман застосовується Закон про особистий статус 1959 г. (з змінами і доповненнями). В якості субсидіарного джерела права застосовується мусульманська доктрина. В Іраку мають поширення відразу 3 школи мусульманського права: ханіфітська (серед арабів-суннітів), шафіїтська (серед курдів-суннітів) і джафаритська (серед арабів-шиїтів). Застосування права особистого статусу мусульман входить в юрисдикцію незалежних судів особистого статусу [3].

Найбільш впливовою в Іраку є ханіфітська школа мусульманського права, засновником якою є Абу Ханіфа (699–767). Один з методів прийняття правових рішень в ханіфітському мазхабі – чітка ієрархія вердиктів авторитетів школи (Абу Ханіфа, Абу Юсуф, аш-Шайбани, інші). Якщо по якійсь-будь проблемі можливо застосування як кіяса, так і істихсана, то в більшості випадків пріоритет надається істихсану. В випадку необхідності вибору з існуючих різноманітних предписань пріоритет надається найбільш переконливому або мові більшості. Слабкі і сумнівні хадиси використовуються в якості аргументу тільки в виняткових випадках. В основному надається перевага над ними істихсану. Завдяки зусиллям учнів Абу Ханіфи його мазхаб став всеохоплюючою школою мусульманського права, здатною вирішити практично всі проблеми фікха. Ханіфітська школа поощрялась Аббасідами, зацікавленими в правовій основі держави.

Таким чином, можна зробити висновок, що правова система Іраку є унікальною по числу поєднаних в ній факторів впливу різних правових традицій – ісламської, західноєвропейської (як континентальної, так і англо-американського типу), турецької і т. д. Це зміщення в результаті дозволило створити правову систему, яка є світською по своїй загальній спрямованості, але з пріоритетом ісламського права в розв'язанні питань особистого статусу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М., 1996. – С. 113–114.
2. Елаян Г. Ф. Основы мусульманского уголовного права / Г. Ф. Елаян, 2002. – С. 13.
3. I-Nakim A. Iraq // International Encyclopedia of Comparative Law. – Vol. 1, 1972. – P. 55–62.

*М. Ф. Головченко,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
Міжнародний гуманітарний університет;
науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. Н. М. Крестовська*

ПРЕДМЕТ КУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Предмет культурної функції держави – це ті суспільні відносини, які охоплюються цим напрямом діяльності держави [1, с. 13].